

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ лісового і садово-паркового господарства

630*15:639(477.51)

ПОГОДЖЕНО
Директор ННІ лісового і
садово-паркового господарства

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри лісівництва

_____ Роман ВАСИЛИШИН
(підпис)
« _____ » _____ 20 ____ р.

_____ Наталія ПУЗРІНА
(підпис)
« _____ » _____ 20 ____ р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Особливості ведення мисливського господарства ТОВ “Каштан”
Чернігівської області

Спеціальність 205 «Лісове господарство»

Освітня програма Лісове господарство
(назва)

Орієнтація освітньої програми _____ освітньо-професійна _____
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Гарант освітньої програми

канд. с.-г. наук, доцент

(підпис)

Олександр БАЛА

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

канд. с.-г. наук, доцент

(підпис)

Наталія ПУЗРІНА

Виконав

(підпис)

Тарас ТУПИЦЯ

КИЇВ – 2024

РЕФЕРАТ

У першому розділі магістерської кваліфікаційної роботи «Аналітичний огляд літературних джерел за темою досліджень» проаналізована сучасна література.

У другому розділі «Програма робіт та методика дослідження» наведена інформація щодо застосованих у ході проведення досліджень методів та методичних засад проведення лісопатологічного моніторингу короїдів.

У третьому розділі магістерської кваліфікаційної роботи «Стисла характеристика території та природних і економічних умов» проаналізований сучасний стан ведення мисливського господарства та основні напрямки діяльності підприємства. Наведена інформація щодо місцезнаходження, площі та структури; природно-кліматичних умов та ін.

У четвертому розділі магістерської кваліфікаційної роботи проаналізовано особливості ведення мисливського господарства у ТОВ «Каштан».

Структура роботи включає теоретичний аналіз підходів до ведення мисливського господарства, детальне дослідження діяльності ТОВ «Каштан», а також розробку практичних рекомендацій для оптимізації господарювання та підвищення екологічної ефективності підприємства.

Ключові слова: мисливське господарство, мисливська фауна, біотехнічні споруди.

Магістерська кваліфікаційна робота викладена на 71 сторінці друкованого тексту, складається зі вступу, 4 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних літературних джерел з 52 найменувань.

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	7
АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	7
1.1. Вимоги діючих нормативних документів у галузі мисливського господарства України	7
1.2. Поняття та визначення	12
1.3. Мисливські угіддя, та проведення їх інвентаризації	15
1.4. Біотехнічні заходи	17
1.5. Охорона мисливських угідь в Україні і світі	18
РОЗДІЛ 2	21
ПРОГРАМА РОБІТ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ	21
2.1. Програма виконуваних робіт	21
2.2. Методика досліджень та обсяг проведених робіт	21
РОЗДІЛ 3	25
СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ТА ПРИРОДНИХ І ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ	25
3.1. Місцезнаходження та площа господарства	25
3.2. Лісорослинна зона, клімат та лісомисливське районування	26
3.3. Рельєф та ґрунти	27
3.4. Гідрографія і гідрологічні умови	27
3.5. Деревно– чагарникова рослинність	28
3.6. Трав'яна рослинність	28
3.7. Шляхи транспорту	30
3.8. Території й об'єкти природно– заповідного фонду	30
3.9. Економічні умови	33
3.10. Населені пункти	34
РОЗДІЛ 4	35
ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ТОВ «КАШТАН»	35
4.1. Аналіз чисельності поголів'я мисливської фауни та обсягів добування мисливських тварин	35
4.2. Біотехнічні заходи у ТОВ «Кашатн»	48
4.2.1. Підгодівля мисливських тварин	48
4.2.2. Підгодівля лося	51
4.2.3. Підгодівля козулі	52
4.2.4. Підгодівля кабана	53
4.2.5. Підгодівля зайця– русака	54
4.2.6. Розрахунок загальної річної кількості біотехнічного обладнання	55
4.3. Ветеринарно– санітарні та профілактичні заходи	56

	5
4.4. Охорона мисливських угідь	58
4.5. Мисливська оптимізація лісо- та сільськогосподарських робіт у мисливських угіддях	58
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	61
ДЖЕРЕЛА	63

ВСТУП

Мисливське господарство є важливою складовою природокористування, яка поєднує екологічні, економічні та соціальні аспекти. На сучасному етапі ведення мисливського господарства передбачає комплекс заходів, спрямованих на збереження популяцій диких тварин, підтримання біорізноманіття та розвиток екологічно сталого управління природними ресурсами. Мисливське господарство також є вагомим джерелом доходів для регіонів, сприяючи соціально-економічному розвитку та залученню населення до заходів природоохоронного характеру.

Актуальність дослідження визначається необхідністю оптимізації методів управління мисливськими угіддями в умовах сучасних екологічних викликів. Це особливо важливо для регіонів з високою природною цінністю, таких як Чернігівська область, де значна частина лісових масивів, річок та інших природних територій створюють сприятливі умови для розвитку мисливського господарства. ТОВ «Каштан», яке здійснює свою діяльність у Чернігівській області, є прикладом сучасного мисливського господарства, яке прагне поєднати раціональне використання мисливських ресурсів із збереженням природного середовища.

Метою цієї роботи є дослідження особливостей ведення мисливського господарства ТОВ «Каштан» у Чернігівській області, а також вивчення впливу екологічних, економічних та управлінських факторів на ефективність цього господарства. Основними завданнями є аналіз організаційної структури підприємства, оцінка поточного стану популяцій мисливських видів, а також розробка рекомендацій для підвищення ефективності та стійкості господарювання в умовах екологічних змін.

Об'єктом дослідження є діяльність ТОВ «Каштан» у сфері мисливського господарства на території Чернігівської області, а предметом — специфічні методи управління, які застосовуються для забезпечення сталого використання ресурсів та підтримання біорізноманіття в регіоні.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1.1. Вимоги діючих нормативних документів у галузі мисливського господарства України

Правове регулювання мисливських господарств визначається Конституцією України Статтею 13 яка визначає, що Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону [12].

Рис. 1.1 Закон України «Про мисливське господарство і полювання»

Нормативно правова база України, щодо ведення мисливського господарства складається з:

- Закон України "Про тваринний світ";
- Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища";
- Закон України "Про мисливське господарство і полювання";
- Закону України «Про правовий режим воєнного стану»;
- Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження»;
- Закон України «Про Червону книгу України»;
- Закон України «Про природно-заповідний фонд»;
- Лісовий кодекс України;
- Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»;
- Перелік платних адміністративних послуг, які надаються Державним агентством лісових ресурсів, його територіальними органами та республіканським комітетом Автономної Республіки Крим з питань лісового і мисливського господарства, та розмір плати за їх надання, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06 червня 2011 року № 491-р;
 - Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 "Про державне мито";
 - Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17 жовтня 2011 року № 549 "Про затвердження Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин";
 - Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 27.05.2021 № 346 "Про затвердження Лімітів використання (відстрілу, відлову) диких парнокопитних та хутрових звірів і встановлення Норм відстрілу інших мисливських тварин, віднесених до державного мисливського фонду, одним мисливцем за день полювання у сезон полювання 2021-2022 років";

– Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 23.11.2023 № 793 "Про затвердження Лімітів використання мисливських тварин, віднесених до державного мисливського фонду, на мисливський сезон 2023-2024 років та встановлення Норм використання (добування) одним мисливцем за день інших мисливських тварин, віднесених до державного мисливського фонду, на мисливський сезон 2023-2024 років";

– Положення про обласні управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України від 26.03.2021 року №217;

– Положення про правила проведення полювань, поводження із зброєю та порядок видачі ліцензій на добування мисливських тварин від 17.10.2011 року № 549.

Метою встановлення правового режиму є забезпечення охорони мисливських природних ресурсів, раціонального їх використання і відтворення. Тож з аналізу відповідних положень та статей можна визначити що:

1. Строки полювання (конкретна дата відкриття та закриття полювання на певний вид мисливських тварин, дні полювання протягом тижня) та порядок його здійснення, а також норма добування мисливських тварин визначається законом України «Про мисливське господарство» Статею 19[3]; :

- на норця великого, качок (крім гоголя, черні білоокої, савки, огара, галагаза, гаги звичайної, лутка, крохалів, черні червонодзьобої, нерозня, креха середнього, каменярки, казарок білощокої та червоноволої), лиску, куликів (крім кулика-сороки, ходуличника, шилодзьобки, кроншнепів, чайки, лежня, дерихвоста, поручайника, крем'яшника, чорниша, перевізника, фіфі, зуйка морського, малого, великодзьобого, галстучника, пісочників, плавунців, баранця великого), голубів (крім голуба-синяка) – у серпні – грудні;

– на гусок: сіру, білолобу велику,

– гуменника – у серпні – січні;

– на куріпку сіру, фазана – у жовтні – грудні;

– на перепела – у серпні – листопаді;

- на самця козулі – з 1 травня по грудень включно;
- на самців лані, оленів європейського і плямистого, лося, муфлона, кабана та його молодняк, здатний до самостійного існування, – у серпні – січні;
- на самок лані, оленів європейського і плямистого, козулі, лося, муфлона, кабана та їх молодняк, здатний до самостійного існування, – у вересні – грудні;
- на бабака – у червні – вересні;
- на борсука – у жовтні – листопаді;
- на білку, бобра, ондатру, куниця лісову та кам'яну, норку американську, тхора лісового, єнотовидного собаку, лисицю, вовка – з жовтня по лютий включно;
- на кроля дикого та зайця– русака – з 1 листопада по січень включно.

КАЛЕНДАР МИСЛИВЦЯ	Місяці											
	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
На норця великого, качок та ін*								■	■	■	■	■
На гусок	■							■	■	■	■	■
На куріпку сіру, фазана										■	■	■
На перепела								■	■	■	■	
На самця козулі					■	■	■	■	■	■	■	■
На самців лані та ін.*	■							■	■	■	■	■
На самок лані та ін.*									■	■	■	■
На бабака						■	■	■	■			
На борсука										■	■	
На білку та ін.*	■	■								■	■	■
На кроля дикого та зайця-русака	■										■	■
На вовка*	Згідно статті №933 закону України "Про мисливське господарство та полювання"											
На лисицю*	Згідно статті №933 закону України "Про мисливське господарство та полювання"											
На сірих ворон*	Згідно статті №933 закону України "Про мисливське господарство та полювання"											

Рис. 1.2. Календар строків полювання <https://utmr.org.ua/mislivskii-kalendar>

2. Право на полювання згідно з законом України «Про мисливське господарство» Статею 14 [3] та законом України «Про тваринний світ» Статею 23 [13] надається громадянам України, які досягли 18–ти річного віку та мають наступні документи на право полювання:

- посвідчення мисливця;
- щорічна контрольна картка обліку добутої дичини і порушень правил полювання з відміткою про сплату державного мита;
- дозвіл на добування мисливських тварин (ліцензія, відстрільна картка тощо);
- відповідний дозвіл на право користування вогнепальною мисливською зброєю (у разі полювання з такою зброєю);
- паспорт на собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів у разі їх використання під час полювання.

Рис1.3. Документи на право полювання <https://utmr.org.ua/mislivskii-kalendar>

3. Охорона та відтворення мисливських тварин згідно з законом України «Про мисливське господарство» Статтею 27 і зобов'язує користувачів в межах своїх мисливських угідь виділяти не менш як 20% площі угідь, на яких полювання забороняється. Порядок визначення територій для цієї мети встановлюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства[3].

1.2. Поняття та визначення

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України: Мисливське господарство – це галузь, завданням якої є використання, охорона і відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо проведення полювання, розвиток мисливського спорту і мисливського собаківництва[14].

М. П. Волик вважає, що змістовний аналіз, основні елементи й правові категорії чинного законодавства виділяють відмінні ознаки мисливства і полювання, а саме [15]:

Мисливство:

- це галузь народного господарства, в якій виробничим матеріалом служать об'єкти тваринного світу;
- організаційно– господарською основою мисливства виступає мисливське господарство;
- об'єктами мисливської діяльності служать не тільки дикі тварини, але й продукти їх життєдіяльності;
- основою мисливської діяльності виступає угода, в якій передбачаються всі сторони і умови виробничої діяльності;
- головний елемент виробничої діяльності – промислове добування об'єктів тваринного світу;
- основний засіб промислового добування – відлов (капкан, пастка, тенета);
- у мисливській діяльності може використовуватися аматорське, спортивне полювання;
- головна мета мисливства – господарські (суспільні) інтереси.

Рис. 1.4. Мисливець на полюванні <https://empowerwomen.create.vista.com/>

Полювання:

- полювання – це один з видів спеціального використання тваринного світу;
- об'єктами полювання виступають звірі та птахи, що перебувають у стані природної волі;
- основою полювання є дозвіл на добування мисливських тварин;
- добування диких звірів і птахів при полюванні можливе тільки в межах мисливських угідь;
- суб'єктами здійснення полювання можуть бути тільки особи, які мають право на полювання;
- головний елемент полювання – пошук, вистежування, переслідування і добування диких звірів і птахів;
- основний засіб добування при полюванні – відстріл;
- полювання відповідно до законодавства передбачає не тільки дію (відлов, відстріл), але й бездіяльність – кваліфікуючі ознаки;

– головна мета полювання – задоволення особистих інтересів (не завжди матеріальних) [15].

Біотехнічні заходи – комплекс різноманітних господарських робіт, спрямованих на поліпшення умов існування та збільшення чисельності мисливської фауни [16].

Клас бонітету мисливських угідь – показник якості окремих ділянок мисливських угідь, який визначає узагальнену цінність та придатність їх кормових, захисних властивостей, інших факторів середовища для існування певного виду мисливської фауни [16].

Користувачі мисливських угідь – спеціалізовані мисливські господарства, інші підприємства, установи та організації, в яких створені спеціалізовані підрозділи для ведення мисливського господарства з наданням в їх користування мисливських угідь [16].

Мисливські тварини – дикі звірі та птахи, що можуть бути об'єктами полювання [16].

Мисливські угіддя – ділянки суші та водного простору, на яких перебувають мисливські тварини і які можуть бути використані для ведення мисливського господарства [16].

Норма відстрілу – установлена кількість мисливських тварин, дозволена для добування одним мисливцем за визначений строк полювання [16].

Оптимальна ємність мисливських угідь – загальна кількість усіх видів диких мисливських тварин у мисливському господарстві, утримання якої дає змогу найбільш раціонально використовувати кормові та інші властивості мисливських угідь на певній території [16].

Оптимальна чисельність мисливських тварин – максимальна кількість особин конкретного виду мисливських тварин (з урахуванням їх статевого та вікового складу), при якій в мисливських угіддях на певній території забезпечується їх нормальне існування без виснаження кормових ресурсів і заподіяння значної шкоди лісовому, сільському та іншому господарству, а також без створення загрози життю та здоров'ю людини [16].

Оптимальна щільність мисливських тварин – оптимальна чисельність мисливських тварин, яка розрахована на 1000 га мисливських угідь [16].

Тип мисливських угідь – це ділянки рослинності з рівноцінними умовами для мисливських тварин, переважно кормовими і захисними [16].

1.3. Мисливські угіддя, та проведення їх інвентаризації

Мисливське угіддя – це ділянки суші та водного простору, на яких перебувають мисливські тварини і які можуть бути використані для ведення мисливського господарства[3].

Одним із основних завдань упорядкування мисливського господарства є інвентаризація угідь, і за відомчими матеріалами, і за даними польових обстежень. Мета інвентаризації полягає у визначенні складу земельного, лісового та водно– болотного фондів, складання розгорнутої характеристики мисливських угідь за всіма показниками[17].

До основних методів упорядкування мисливських угідь відноситься типологія та бонітування.

Рис. 1.5. Польові роботи

В основу типології угідь покладено типи рослинних угруповань. За характером рослинності визначають умови мешкання тварин, можливість застосування певних способів полювання на території господарства.

Основною та найменшою типологічною категорією при інвентаризації мисливських угідь є тип. Тип угідь – це ділянки території з подібними умовами мешкання мисливських тварин, які за умови певного господарського використання мають однорідний склад та щільність тварин, а також вимагають однакових мисливсько– господарських заходів. Тип мисливських угідь має дві основні ознаки: кормову продуктивність і ступінь захищеності для певного виду тварин [18].

Другою типологічною категорією є група типів мисливських угідь. Групи типів об'єднуються в класи (листяні, хвойні ліси), а далі – у категорії угідь (лісові, польові, водно– болотні). Іноді вводяться проміжні таксони – підтипи, підкласи, підкатегорії.

Для планування ведення мисливського господарства проводиться оцінка якості (бонітування) мисливських угідь по відношенню до окремих видів мисливських тварин.

Бонітування – це узагальнена комплексна оцінка якості мисливських угідь господарства або певної його частини (дільниці, урочища тощо). Цінність угідь визначається кормовими, захисними, гніздопридатними властивостями території, які залежать насамперед від характеру рослинності, але й перебувають під впливом інших факторів: клімату, рельєфу, конкурентів, хижаків, епізоотій, діяльності людини [18].

Оцінка класу бонітету надається в балах. Якщо поняття «тип угідь» відбиває екологічну рівноцінність місць мешкання тварин, то в бонітеті відображається ще й подібність або відмінність угідь у фауністично–господарському відношенні.

За п'ятибальною шкалою до I класу бонітету належать найкращі угіддя, які заселені певним видом тварин з найбільшою щільністю. До II класу – хороші угіддя, у яких оптимальна ємність може бути досягнута при проведенні

незначних біотехнічних заходів. До III класу бонітету належать території з угіддями середньої якості, ємність яких послаблена нераціональним використанням, але може бути відновлена під дією посиленого біотехнічного впливу. Угіддя нижчої за середню якість, невисока ємність яких зумовлюється малою продуктивністю для перебування певного виду, характерна для IV класу бонітету. Від часу до часу експлуатація таких угідь можлива, проте вести в них ефективне мисливське господарство на даний вид неможливо. V клас бонітету становлять угіддя, не властиві для певного виду, у яких він зустрічається досить рідко і не може бути об'єктом господарювання.

1.4. Біотехнічні заходи

Біотехнія – це активний, цілеспрямований вплив людини на дику природу з метою збільшення ємності угідь (переважно їхніх кормових і захисних властивостей) для мисливських звірів і птахів, що перебувають у стані природної волі[25]. Ці дії по поліпшенню умов існування диких тварин спрямовані на виконання головного завдання – підтримки і підвищення біологічної та господарської продуктивності угідь.

Рис.1.6. Біотехнічні споруди

Згідно із сучасною класифікацією біотехнічні заходи поділені на дві основні групи: – група А – заходи загальної конструктивної дії, що кардинально (реформуючи) перетворюють кормові та захисні властивості мисливських угідь на значний проміжок часу: біотехнічна реконструкція лісових насаджень; заходи по збільшенню ємності мисливських угідь при проведенні лісогосподарських, сільськогосподарських, гідромеліоративних та деяких інших робіт; кормові та захисні посіви та посадки багаторічних сільськогосподарських, деревних чи чагарникових порід; створення штучних водойм; створення штучних переходів по забезпеченню вільних міграційних переміщень мисливських тварин; будівництво штучних гніздівель; контроль над чисельністю хижаків, боротьба з незаконними полюваннями; ветеринарно– санітарні заходи тощо;

– група Б – заходи окремої (обмеженої) дії, що призводять до тимчасової (сезонної) зміни ємності угідь: штучна зимова підгодівля мисливських тварин; тимчасове збільшення кормових та захисних умов, зокрема використання залишків рубок на лісосіках, однорічний посів або посадка кормових полів; спорудження тимчасових водопоїв; покращення доступності кормів та водопоїв; скорочення негативної дії фактора турбування, зокрема регулювання випасу худоби, рекреаційного навантаження тощо; засоби охорони умов мешкання диких тварин; тимчасове покращення захищеності угідь шляхом заборони відвідувань місць виведення молодняка – створення «острівків спасіння» тощо.

1.5. Охорона мисливських угідь в Україні і світі

Тривале неконтрольоване ведення мисливського господарства в Україні призвело до погіршення умов існування диких тварин, зменшення їх чисельності а також із збільшенням браконьєрства.

Рис 1.7. Штрафи за браконьєрство <https://uain.press/articles/shtrafy-za-brakonyerstvo-abo-yak-vyhovaty-kulturu-polyuvannya-264194>

В Україні є чимало нормативних актів, що регулюють суспільні відносини у сфері мисливства і полювання: це закони України «Про мисливське господарство та полювання», «Про тваринний світ»; відповідні постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства аграрної політики та продовольства (згідно з недавніми змінами – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України), Міністерства екології та природних ресурсів (згідно з недавніми змінами – Міністерство енергетики та захисту довкілля) та Державного агентства лісових ресурсів України), проте жоден з них немає сильного впливу на браконьєрів.

Вагомі внески у розвиток мисливства в Європі здійснюють міжнародні мисливські організації: Міжнародна Рада з полювання та охорони тваринного світу (CIC) та Федерація мисливських і природоохоронних асоціацій (FACE). Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь на тлі

вторгнення московії у 2023 році зібрала міжнародний форум і домоглась вступу до FACE та SIC [26].

Майже у всіх країнах Європи функціонують служби Державної мисливської охорони, з створенням якої значно знизилось браконьєрство. Головним завданням її стало контроль легальної реалізації дичини та охорона тварин [27].

Висновки до розділу 3. Мисливське господарство як галузь – сфера суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського собаківництва.

РОЗДІЛ 2

ПРОГРАМА РОБІТ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Програма виконуваних робіт

Для виконання магістерської роботи і розкриття поставленого питання було заплановано такі роботи:

- ознайомитись з літературою по темі диплому, розглянуто закордонний та вітчизняний досвід ведення мисливського господарства;
- ознайомитися з діяльністю ТОВ «Каштан» та зібрати дані щодо характеристики природних умов і господарської діяльності;
- проаналізувати облік тварин підприємства, визначити основні види мисливської фауни;
- проаналізувати оптимальну ємкість і щільність господарства;
- ознайомитись з біотехнічними заходами;
- узагальнити особливості ведення мисливського господарства у ТОВ «Каштан», оформити висновки і надати пропозиції щодо поліпшення.

2.2. Методика досліджень та обсяг проведених робіт

У ході досліджень було проаналізовано основні види мисливської фауни, біотехнічні заходи щодо підтримання стійкості їх популяцій. Проведено декілька егерських обходів. Ознайомився з способами охорони мисливських угідь, а також з санітарно профілактичними заходами, що проводяться у підприємстві.

Зараз однією з актуальних проблем мисливського господарства є визначення оптимальної чисельності та щільності тварин, які відображають продуктивність угідь. Розрізняють фактичну та оптимальну (господарсько-доцільну) продуктивність. Із поняттям продуктивності тісно пов'язана ємність угідь[20].

Для визначення оптимальної щільності мисливських тварин та інших господарських розрахунків визначається середній показник цінності (середній клас бонітету) мисливського господарства, який дозволяє також визначати вдове

направлення ведення (спеціалізацію) господарства. Середній клас бонітету визначається для кожного виду мисливських тварин на площу, придатну для мешкання виду, за формулою [21] :

$$\text{СПЦ} = \frac{I \times S_1 + II \times S_2 + III \times S_3 + IV \times S_4 + V \times S_5}{S_1 + S_2 + S_3 + S_4 + S_5} \quad (2.1)$$

де:

СПЦ – середній показник цінності (середній клас бонітету).

$S_1 - S_5$ – площа угідь відповідного класу бонітету.

$I - V$ – класи бонітету.

Ємність угідь буває фактичною та біологічною. Ємність угідь біологічна – це потенційно можлива кількість особин певного виду, що дане середовище може забезпечити всім необхідним упродовж тривалого часу. Ємність середовища визначають кормові, гніздопридатні та захисні властивості угідь. Фактична ємність середовища визначається чисельністю тварин в угіддях у певний час і завжди нижча за біологічну. Перевищення чисельності ємності угідь може призвести до виснаження запасів кормів, голоду, зниження плодючості тощо. Оптимальна ємність характеризується такою чисельністю тварин, за якої ресурси угідь використовуються найповніше, а чисельність виду є максимальною, але за умови, що кормові ресурси не виснажуються, і тварини не завдають істотної шкоди сільському й лісовому господарству, яке ведеться на території. Тобто ємність угідь визначає припустиму межу, до якої щільність тварин може бути доведена без шкоди і для угідь, і для популяцій тварин та обумовлюється правилом мінімуму. Доведення чисельності тварин до оптимуму є важливим завданням господарства. Перевищення оптимального рівня чисельності неприпустиме. Це може призвести до виснаження кормової бази, і як наслідок до міграції та загибелі тварин.

Оптимальна чисельність тварин розраховується через середній бонітет та оптимальну щільність певного виду в угіддях відповідної лісомисливської зони за формулою:

$$Q_z = D, \quad (2.2)$$

де:

Q_z – загальна оптимальна чисельність одного з визначених мисливських видів диких тварин на території господарства, голів;

D – оптимальна щільність виду відповідного класу бонітету, голів на 1000 га мисливських угідь;

S – площа, для якої визначається загальна оптимальна чисельність, тис. га.

Таблиця 1.1

Оптимальна щільність основних видів мисливських тварин у залежності від середнього класу бонітету поліської зони [23]

Середній клас бонітету оптимальна щільність (гол/1000 га)	Лось	Олень	Козуля	Кабан	Заєць	Куниця	Тетерук
1.0	10.0	15.0	57.0	8.0	80.0	12.0	70.0
1.1	9.7	14.5	55.0	7.8	77.0	11.7	68.0
1.2	9.4	14.1	53.5	7.6	75.0	11.4	66.0
1.3	9.1	13.6	51.5	7.4	72.0	11.1	64.0
1.4	8.8	13.2	50.0	7.2	69.0	10.8	62.0
1.5	8.5	12.7	48.0	7.0	66.0	10.5	60.0
1.6	8.2	12.3	46.5	6.8	64.0	10.2	58.0
1.7	7.9	11.8	44.5	6.6	61.0	9.9	56.0
1.8	7.6	11.4	43.0	6.4	58.0	9.6	54.0
1.9	7.3	10.9	41.0	6.2	56.0	9.3	52.0
2.0	6.9	10.4	39.0	6.0	53.0	9.0	50.0
2.1	6.6	10.0	37.0	5.8	51.0	8.7	48.0
2.2	6.3	9.5	35.5	5.6	48.0	8.4	46.0
2.3	6.0	9.1	33.5	5.4	46.0	8.1	44.0
2.4	5.7	8.6	32.0	5.2	43.0	7.8	42.0
2.5	5.4	8.2	30.0	5.0	41.0	7.5	40.0
2.6	5.1	7.7	28.5	4.8	30.0	7.2	38.0
2.7	4.8	7.3	26.5	4.6	36.0	6.9	36.0
2.8	4.5	6.8	25.0	4.4	33.0	6.6	34.0
2.9	4.2	6.3	23.0	4.2	31.0	6.3	32.0
3.0	3.8	5.8	21.0	4.0	28.0	6.0	30.0
3.1	3.5	5.4	19.0	3.8	25.0	5.7	28.0

3.2	3.2	4.9	17.5	3.6	23.0	5.4	26.0
3.3	2.9	4.5	15.5	3.4	20.0	5.1	24.0
3.4	2.6	4.0	14.0	3.2	17.0	4.8	22.0
3.5	2.3	3.6	12.0	3.0	15.0	4.5	20.0
3.6	2.0	3.1	10.5	2.8	13.0	4.2	18.0
3.7	1.7	2.7	8.5	2.6	11.0	3.9	16.0
3.8	1.4	2.2	7.0	2.4	9.0	3.6	14.0
3.9	1.1	1.7	5.5	2.2	7.0	3.3	12.0
4.0	0.7	1.2	4.0	2.0	5.0	3.0	10.0
4.1	0.5	0.8	2.5	1.8	4.0	2.7	8.0
4.2	0.3	0.4	1.0	1.6	3.0	2.4	6.0
4.3	0.2	0.2	0.5	1.4	2.0	2.1	4.0
4.4	0.1	–	–	1.2	1.0	1.8	2.0
4.5	–	–	–	1.0	0.5	1.5	–
4.6	–	–	–	0.8	–	1.2	–
4.7	–	–	–	0.6	–	0.9	–
4.8	–	–	–	0.4	–	0.6	–
4.9	–	–	–	0.2	–	0.3	–
5.0	–	–	–	0.1	–	–	–

Оптимальна чисельність тварин розраховується через середній бонітет та оптимальну щільність певного виду в угіддях відповідної лісомисливської зони за формулою: [21]. Доведення чисельності тварин до оптимуму є важливим завданням господарства. Перевищення оптимального рівня чисельності неприпустиме. Це може призвести до виснаження кормової бази, і як наслідок до міграції та загибелі тварин.

Висновки до розділу 2.

Об'єктом дослідження є діяльність ТОВ «Каштан» у сфері мисливського господарства на території Чернігівської області, а предметом — специфічні методи управління, які застосовуються для забезпечення сталого використання ресурсів та підтримання біорізноманіття в регіоні. В розділі наведено методики обліків та розрахунку оптимальної щільності основних видів мисливських тварин у залежності від середнього класу бонітету поліської зони.

РОЗДІЛ 3

СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ТА ПРИРОДНИХ І ЕКОНОМІЧНИХ УМОВ

3.1. Місцезнаходження та площа господарства

Мисливське господарство ТОВ «Каштан» знаходиться в Чернігівській області в межах Новгород– Сіверського адміністративного району. Межі його проходять: з півночі та сходу – від р. Десни навколо сіл Бирине, Прокопівка, Підгірне по межі Чернігівської і Сумської областей; з півдня – по межі Чернігівської області до траси Бирине–Сіверський та паромної переправи через р. Десну; з заходу – по р. Десна.

Рис. 3.1 Контора підприємства

Загальна площа мисливських угідь становить 12,30 тис. га, в тому числі: рілля – 4,68 тис. га, багаторічні насадження – 0,09 тис. га, сіножаті – 1,89 тис.

га, пасовища – 0,74 тис. га, землі без рослинного покриву – 0,14 тис. га, лісові землі та чагарники – 4,01 тис. га, болота – 0,29 тис. га, води – 0,46 тис. га.

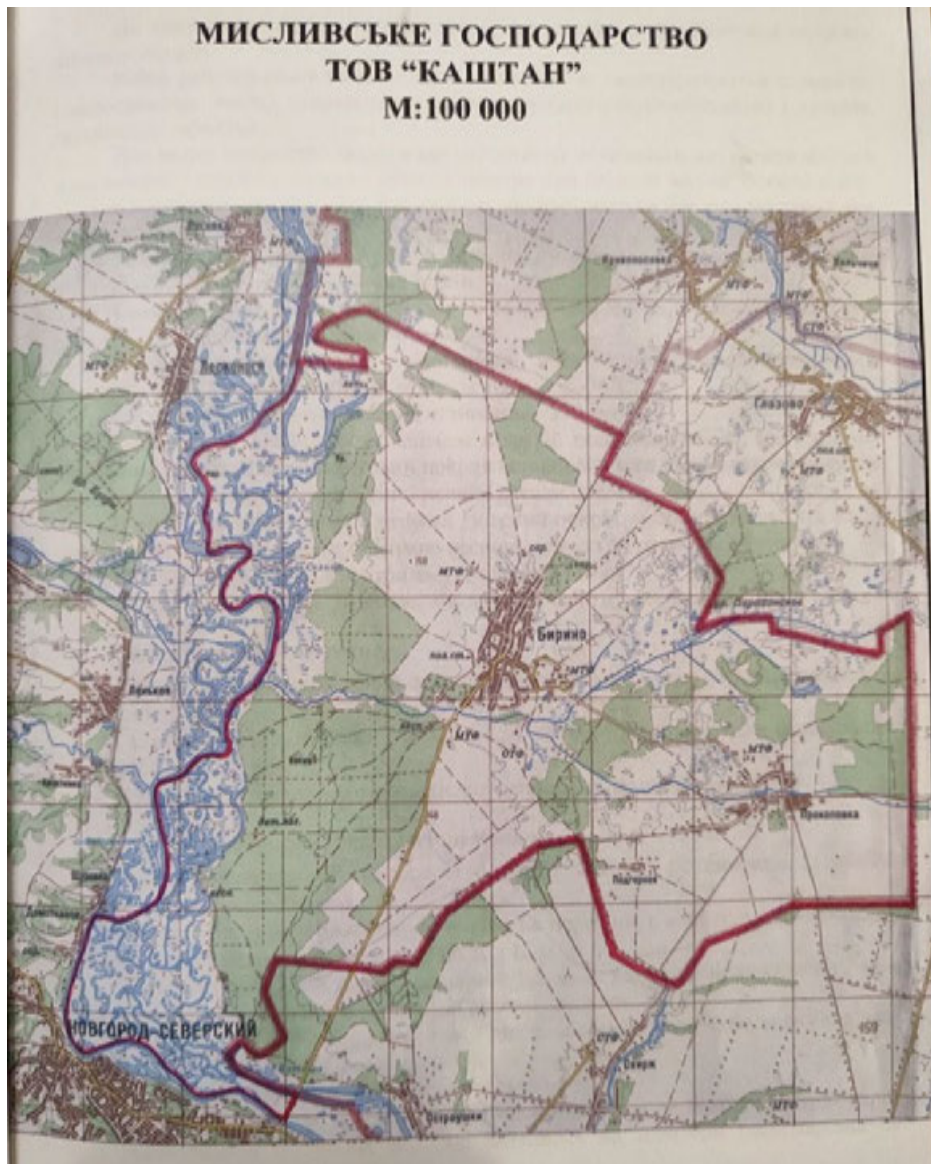

Рис. 3.2 Карта підприємства

3.2. Лісорослинна зона, клімат та лісомисливське районування

Територія мисливського господарства знаходиться в Чернігівській області, в Поліській лісорослинній зоні. По лісомисливському районуванню вона відноситься до Поліської лісомисливської області.

Район розташування мисливського господарства характеризується холодною і малосніжною зимою, теплим літом зі сталими температурами повітря і дощами проливного характеру.

Для весни характерні інтенсивно наростаючі потепління, які перериваються поверненням холодів і значною сухістю повітря при східних вітрах. Восени відбувається поступове похолодання, але нерідко спостерігаються повернення тепла при ясній погоді.

Значне похолодання настає в листопаді й супроводжується появою туманів, суцільної хмарності і обложних дощів. Самим теплим місяцем являється липень з середньою місячною температурою $+23^{\circ}\text{C}$ і абсолютним максимумом $+37^{\circ}\text{C}$.

Найбільш холодно буває в січні місяці, його середня місячна температура визначається -27°C , а абсолютний мінімум дорівнює -36°C . Середня річна кількість опадів становить -570 мм.

Перший сніг в середньому випадає в другій декаді листопаду, але в цей час він ще не стійкий. Стійкий сніговий покрив встановлюється, в середньому, в другій декаді грудня, а порушується в кінці першої декади березня.

В роки з ранньою зимою стійкий сніговий покрив може утворюватися вже в середині листопаду, а в роки з пізньою весною може сходити в кінці березня. Стійкий сніговий покрив тримається до 100–110 днів. Найбільшої висоти -30 – 40 см, він досягає в лютому місяці.

3.3. Рельєф та ґрунти

Новгород–Сіверський район представляє собою рівнину з загальним нахилом на південний захід. Геоморфологічна будова і особливості рельєфу впливають на формування ґрунтового покриву. В межах району переважають піщані дерново–підзолисті ґрунти.

3.4. Гідрографія і гідрологічні умови

Угіддя мисливського господарства ТОВ «Каштан» розташовані в басейні р. Десни з притокою р. Торкна.

Ширина цих річок в меженний період не перевищує відповідно 60 і 10 м, на плесових ділянках вона збільшується до 80 і 15 м. Глибина річок здебільшого

дорівнює 1– 5 м. Їх русла помірно звивисті, місцями розгалужені, місцями утворили заболочені ділянки.

Характерною особливістю режиму цих річок являється чітко виражена весняна повінь і низька літньо–осіння межінь. Загальна площа річок, ставків, боліт становить – 0,75 тис. га.

Рівнинний характер місцевості, ґрунтовий і рослинний покрив, і клімат сприяють накопиченню ґрунтових вод, які залягають на території господарства на глибині 1– 4 м від поверхні ґрунту.

3.5. Дервно– чагарникова рослинність

Лісистість території мисливського господарства ТОВ «Каштан» становить 32,6%. Лісовий фонд складають хвойні (84,8%) і листяні насадження (15,2%) як природного, так і штучного походження. Серед хвойних лісів переважають соснові масиви.

Основними лісоутворюючими породами твердолистяних лісів являється дуб звичайний, клен гостролистий, липа дрібнолиста. Серед супутніх порід в цих лісах зустрічаються: груш дика, яблуня лісова, черемуха, подекуди черешня.

Із м'яколистяних порід тут формують насадження: береза, вільха і осика. Зустрічаються також куртини верби ломкої.

В заплаві р. Десни і на болотах велике поширення мають чагарникові верби (шелюга, попеляста і розмаринолиста).

3.6. Трав'яна рослинність

В зв'язку з розорюванням всіх придатних для сільськогосподарського використання земель трав'яна рослинність природного походження зустрічається лише на луках і має різноманітний видовий склад. Це пов'язано з родючістю ґрунтів і пасовищною дигресією. Отже, трав'янистий покрив берегів і укосів північних експозицій являється більш густим і представлений більшою кількістю видів, чим південних експозицій.

Із злаків тут поширені: Оромус (прямий, безостий, польовий і житній), мітлиця собача, пажитниця багаторічна, тонконіг (дібровний, звичайний, болотний і лучний). Серед бобових переважають: конюшина повзуча (біла, рівнинна, посівна і польова), лядвенець (рогатий, український горошок вузьколистий, лісовий).

Різнотрав'я представлено наступними основними видами: шавлією лучною, шавлією пониклою, веронікою, миколайчиками плоскими та польовими, звіробоем звичайним, кульбабою лікарською, оманом (дивосилом), деревієм, підмаренником, полином гірким, дзвониками тощо.

На схилах південних експозицій рослинність більш сухолюбна. В її складі переважають: костриця овеча (типчак), кипець (сизий, гребінчастий, великий), житняк, люцерна жовта, буркун (білий, лікарський), дивина (лікарська, борошниста), нечуйвітер (волохатенький, синяковидний, рільний), перстач (прямий, гусячий /гусяча лапка/, пісковий, сріблястий), чабрець (маршалів, повзучий), полин австрійський тощо. Трав'янистий покрив піщаних масивів складають наступні види: куничник наземний, костриця Беккера, келерія сиза, чаполоч повзуча, чаполоч пахуча, тон коніг бульбистий, осока колхідська, очиток (заяча капуста) їдкий, суховіт піщаний, гвоздика (розчепірена, несправжньорозчепірена, польова), смілка поникла тощо. Великою різноманітністю видового складу відзначається рослинність заплав. Найбільш понижені їх ділянки покриті переважно очеретом звичайним, комишами, мітлицею повзучою, тонконогом болотним.

На середніх і високих рівнях заплав зростають: тимофіївка лучна, бромус прибережний, грястиця збірна, костриця (лучна, червона), тонконіг (лучний, звичайний), конюшина, чина лучна, жовтець (їдкий, золотистий).

Найбільш поширеними на орних землях бур'янами являються наступні: суріпиця, пирій, мишій, плоскуха, шириця, осот, хвощ, лобода, берізка польова тощо. у наявних в мисливському господарстві водоймах (ріки, ставки, озерця) поширені зарості водної і полуводної рослинності, до складу яких входять різні

водорості, десники, ряска, їжача голівка, табурник, частуха, водяний різак та інші.

3.7. Шляхи транспорту

Мережа доріг в зоні мисливського господарства не достатньо розвинена. Тут проходять автомобільні дороги місцевого значення. Це дороги: Н.Сіверський – Бирине, Бирине – Прокопівка.

Існує також мережа польових доріг, придатних для руху автотранспорту.

3.8. Території й об'єкти природно– заповідного фонду

В зоні діяльності мисливського господарства знаходиться низка територій і об'єктів природно– заповідного фонду. Нижче наводяться їх площі, режим охорони та господарської діяльності тощо.

Таблиця 3.1

Перелік територій та об'єктів природно– заповідного фонду в зоні діяльності мисливського господарства

№ п/п	Назва природно– заповідних об'єктів (їх значення), рішення про організацію об'єкту	Площа, га	Місце знаходження.	Коротка характеристика природно– заповідного фонду.
1	"Лагине" – гідрологічний заказник місцевого значення (Рішення Чернігівського ОВК від 27.12.84 р., №454).	8,0	Задеснянське лісництво, кв.26	Низинне осокове болото в заплаві р. Десни – важливий регулятор водного режиму та рівня ґрунтових вод прилеглих земель.
2	"Бирине" – державне заповідне урочище (Рішення Чернігівського ОВК від 27.04.64 р., №236).	486,0	Задеснянське лісництво, кв.11– 13, 19, 20, 26, 27, 32, 33,	Високопродуктивний сосновий ліс віком 50– 110 років. Має важливе водоохоронне значення.

№ п/п	Назва природно–заповідних об'єктів (їх значення), рішення про організацію об'єкту	Площа, га	Місце знаходження.	Коротка характеристика природно–заповідного фонду.
3	"Смелявницьке" – гідрологічний заказник місцевого значення (Рішення Чернігівського ОВК від 14.05.99 р.).	220,0	Биринська сільська Рада	Болотний осоково–злаковий масив в р. Торкна, що має велике значення для збереження водного режиму річки і регулювання рівня ґрунтових вод прилеглих територій.
	Разом:	794,0		

Рис. 3.2. Державне заповідне урочище Бирине

В природно–заповідному фонді забороняється:

1. Меліоративні та будь–які інші роботи, що можуть призвести до зміни гідрологічного режиму заповідного об'єкту.
2. Розвідувальні, підривні роботи, розробка всіх видів корисних копалин, будь–яке порушення та пошкодження покриву.
3. Знищення та пошкодження окремих дерев, чагарників, трав'янистої рослинності.

4. Знищення та суттєва зміна видового складу рослинного покриву (без відповідних обґрунтувань наукових закладів).

5. Заготівля лікарських рослин та технічної сировини.

6. Збір рідкісних та занесених до Червоної книги України видів рослин, їх квітів та плодів.

7. Заготівля та знищення всіх видів водної рослинності, за винятком заходів біологічної меліорації, що здійснюються в установленому законом порядку.

8. Використання хімічних речовин для боротьби зі шкідниками та хворобами рослин, за винятком окремих ситуацій, коли є загроза існуванню природного комплексу, що охороняється (застосовуються при наявності наукового обґрунтування та погодження Державного управління екологічної безпеки області).

9. Зберігання на території заповідного фонду (та в 2–х кілометровій зоні навкруги) всіх видів отрутохімкатів.

10. Знищення та відлов всіх видів тварин, розорення їхніх гнізд, нір, інших сховищ, збір яєць та пуху.

11. Інтродукція нових видів рослин та тварин (без відповідних, узгоджених в установленому порядку обґрунтувань наукових закладів).

12. Будь–які порушення природного стану водойм, що входять до складу заповідного фонду, порушення режиму водоохоронних зон та прибережних смуг.

13. Будь–яке засмічення та забруднення (промислове та побутове) території об'єкту та його водних ділянок, порушення їх гідрохімічного режиму.

14. Передача в господарське використання окремих земельних або водних ділянок, заказників.

15. Надання земельних ділянок під забудову.

16. Інші види робіт, що можуть спричинити до порушення природних зв'язків та природних процесів, втрати наукової та естетичної цінності природного комплексу, що охороняється.

Всі види природокористування (сінокосіння, розорювання земель, випас худоби, мисливство, рибальство, науково– дослідні роботи, використання території в оздоровчих, рекреаційних та освітньо–виховних цілях), що проводяться на території заказників, здійснюються за дозволами Держуправління екологічної безпеки області в межах, затверджених в установленому порядку лімітів.

Державний контроль за додержанням природоохоронного режиму здійснюється Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, його органами на місцях та іншими спеціально уповноваженими органами.

Порушення законодавства України про природно– заповідний фонд тягне за собою дисциплінарну, адміністративну цивільну або кримінальну відповідальність.

3.9. Економічні умови

Територія розташування мисливського господарства ТОВ «Каштан» являється аграрною.

Основним напрямком сільського господарства в районі діяльності мисливського господарства являється рослинництво і тваринництво. Тут функціонує сільськогосподарське ТОВ "Задеснянське" і селянські господарства загальною площею орних земель – 4,7 тис. га.

Із зернових культур вирощуються: пшениця, кукурудза, ячмінь.

Тваринництво має м'ясо– молочний напрямок.

Крім держлісфонду, на території мисливського господарства нараховується 0,31 тис. га лісових земель, які представлені відносно невеликими ділянками лісів, полезахисних смуг, чагарників тощо.

3.10. Населені пункти

Безпосередньо на території мисливського господарства і поблизу його меж знаходяться біля 10 населених пунктів. Найбільш великими із них являються: Новгород– Сіверський, Бирине.

Населені пункти обумовлюють високу щільність населення, яке являється потенціальним фактором турботи диких тварин.

Висновки до розділу 3.

Лісистість території мисливського господарства ТОВ «Каштан» становить 32,6%. Лісовий фонд складають хвойні (84,8%) і листяні насадження (15,2%) як природного, так і штучного походження. Серед хвойних лісів переважають соснові масиви. Загальна площа мисливських угідь становить 12,30 тис. га, в тому числі: рілля – 4,68 тис. га, багаторічні насадження – 0,09 тис. га, сіножаті – 1,89 тис. га, пасовища – 0,74 тис. га, землі без рослинного покриву – 0,14 тис. га, лісові землі та чагарники – 4,01 тис. га, болота – 0,29 тис. га, води – 0,46 тис. га.

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У ТОВ «КАШТАН»

4.1. Аналіз чисельності поголів'я мисливської фауни та обсягів добування мисливських тварин

Основними видами мисливських тварин в господарстві вважаються ті, які в умовах певного регіону і господарства являються найбільш поширеними об'єктами полювання.

На діаграмі показано розподіл площі ТОВ «Каштан» за типами мисливських угідь.

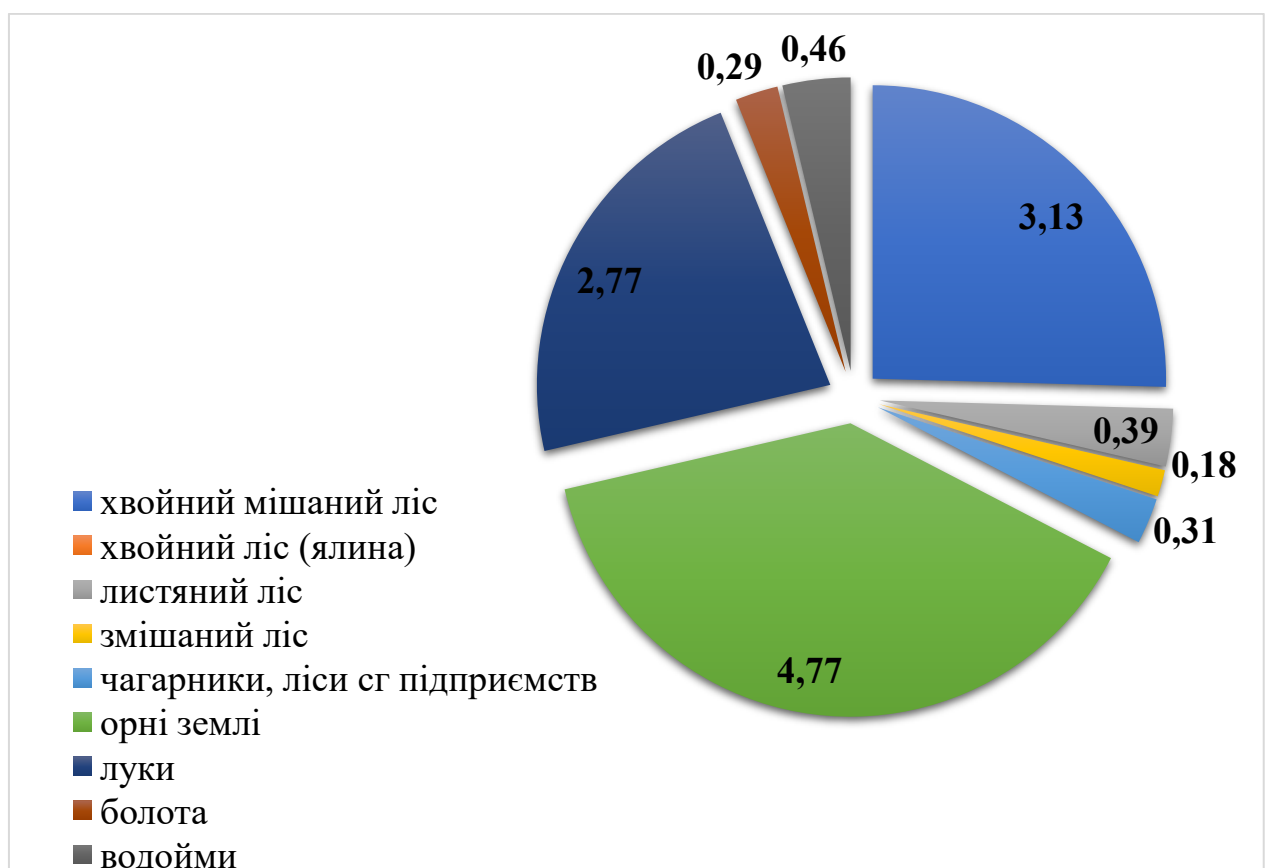

Рис. 4.1. Розподіл площі ТОВ «Каштан» за типами мисливських угідь

Для уявлення про тваринний світ мисливського господарства та його району приводиться його загальна характеристика.

З урахуванням мисливськогосподарського значення окремих видів тварин та їх поширення на території господарства до основних видів мисливської фауни слід віднести: лося, козулю, кабана та зайця-русака; з водоплавної та болотної дичини - качок, куликів, лисок, гусей тощо.

До другорядних видів мисливської фауни можуть бути віднесені: вовк, лисиця, снотоподібна собака, борсук, куниця, видра.

ЛОСЬ.

Цей типово лісовий вид з'явився тут вочевидь зайшовши сюди з великих лісових масивів, розташованих північніше території мисливського господарства.

На сьогодні лось тримається переважно у великих листяних лісах, поблизу лісових боліт, в заболочених листяних насадженнях.

Крім цих улюблених лосем угідь, він використовує також ділянки вузьколісосічних рубок минулих років з посадками лісокультур або природним лісовідновленням. Смуги молодняків чергуються в цих місцях гривами старих лісів, що створює комплекс непоганих лісових угідь.

Живляться ці тварини корою листяних дерев (осика, ясен, верба), молодими пагонами, бруньками, листям, охоче поїдають болотяну рослинність (аїр, лепешняк, рогіз, латаття). До кормового раціону лося входить близько 250 видів деревних, чагарникових та трав'янистих рослин. За добу кожна особина з'їдає від 10 до 32 кг деревно-чагарникового корму[50, 46, 47].

Рис. 4.2. Лось <https://dovidka.biz.ua/tsikavi-fakti-pro-losya/>

КАБАН.

В даний час в господарстві склалася стійка популяція цього виду. На території мисливських угідь кабан розподілився не рівномірно. Найчастіше зустрічається в найбільш обводнених мисливських угіддях. Найбільша концентрація його спостерігається в великих лісових масивах.

Однак є сезонні особливості в його розподілі по угіддях.

У період дозрівання сільськогосподарських культур на полях відзначається його переміщення в угіддя, що безпосередньо прилягають до польових угідь. З настанням холодів і після збирання врожаю він переміщується в центральні частини лісових масивів.

Як показав аналіз даних, найбільше диких кабанів добувають у віці 3 – 5 років, особини даного віку мають вирішальне значення для відтворення популяції.

Крім того, кабан дикий реагує на зміну кормових і захисних умов, а тому мігрує з одних угідь в інші, що призводить до різких коливань чисельності даного виду. Тривалість життя кабана дикого – до 20 років[46, 50, 37]..

Рис. 4.3. Кабан <https://agrodream.com.ua/dykyj-kaban.html>

КОЗУЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКА.

Один з найбільш численних видів мисливських тварин. Козуля зосереджена в лісових та прилеглих до них польових угіддях. Дотримується визначених ділянок, не значно переміщуючись залежно від сезонів року. У літній період козуля концентрується в лісах.

Сам характер угідь, розташованих невеликими, часто різнотипними ділянками (лісовими і нелісовими, включаючи галявини, лучки), перемежованими одна з одною, створює тут сприятливі умови для проживання козулі. Велика відвідуваність угідь людьми в період дозрівання лісових ягід і грибів змушує козулю переміщатися до окраїн лісових масивів. Якоюсь мірою це зв'язано і з наявністю молодих пагонів сільськогосподарських культур, що немаловажне значення в кормовому раціоні.

Розмножується козуля раз у рік – у травні, парування відбувається у вересні – жовтні. Вагітність триває 276–290 діб. Плодючість залежить від вікової та статеві популяційної структури. На чисельність козулі впливає (розташовано

за значимістю) браконьєрство, вовки, бездомні собаки, сільськогосподарські машини і механізми (гине в основному молодняк), хімікати, дорожній транспорт, несприятливі погодні умови, хвороби та інші причини.

Рис. 4.4. Козуля <https://dnister.in.ua/articles/365744/sarna-yevropejska-kosulya-dika-koza-polohlive-olenyatko-yake-mozhna-zustriti-na-beregah-dnistra>

ЗАЄЦЬ-РУСАК.

Зустрічається на більшій території господарства, як у польовій його частині, так і лісовій. Найбільша концентрація зайця припадає на ділянки стику польових і лісових угідь. Віддає перевагу густим посадкам і листяним молоднякам, місцям поблизу узлісь.

Причиняють великої шкоди сільським господарствам.

Рис. 4.5. Заєць-русак <https://dovidka.biz.ua/tsikavi-fakti-pro-zaytsya-rusaka/>

ВОВК.

На території мисливського господарства постійно не мешкає. Іноді в угіддях господарства з'являються 2-3 вовки, які наносять значний збиток. Типичні місця проживання - лісові масиви з балками та ярами; поблизу води.

ЛИСИЦЯ.

Цей хижак у даний час широко розповсюджений в угіддях господарства, зустрічається як у лісовій зоні, так і на іншій території об'єкта. В місцях її поширення відзначається максимальний збиток від цього хижака мисливській фауні.

Рис. 4.6. Лисиця <https://karpaty-ua.org.ua/karpatska-lysycya.html>

ЄНОТОПОДІБНА СОБАКА.

Поширена на території господарства менше, ніж лисиця. Зустрічається головним чином на знижених і заболочених ділянках, а також у заплаві р.Десни. Завдає відчутної шкоди водоплавній і боровій дичині, особливо в період гніздування і виведення молодняку.

Рис. 4.7. Єнотовидна собака <https://svaliava.rayon.in.ua/news/594577-u-svalyavskikh-lisakh-pomitili-enotovidnu-sobaku>

БОРСУК.

Зустрічається на території мисливського господарства одиночно. Нори і сліди життєдіяльності борсука відзначаються в великих лісових масивах. Низька чисельність пов'язана, в основному, зі значним впливом з боку людини. Мисливсько-господарське значення цього виду невелике.

СІРА КУРІПКА.

Колись численна і широко розповсюджена на території мисливського господарства сіра куріпка в даний час зустрічається досить рідко. Різке зменшення чисельності цього виду польової дичини зв'язано з цілим рядом причин, з яких необхідно відзначити такі:

- скорочення площ угідь, придатних для проживання сірої куріпки, що було обумовлено суцільною оранкою великих масивів земель, розкорчуванням чагарників і інших меліоративних робіт;
- несприятливі для куріпки кліматичні умови в окремі роки, особливо в зимовий період, коли найсильніші морози, глибокий сніг, наст і ожеледь наприкінці зим згубно вплинули на чисельність куріпок;
- зростання в останні роки чисельності лисиці, велика кількість бродячих і здичавілих собак.

ВОДОПЛАВНА І ВОДНО-БОЛОТНА ДИЧИНА.

Видовий склад цієї дичини, що гніздиться в господарстві, не відрізняється різноманіттям - качки, кулики, лиски. Кількість місцевої водоплавної дичини невелика, що обумовлено невеликою площею водойм. В основному водоплавні тримаються в заплаві р.Десна. Незначно освоюються і лісові болота, що мають невеликі дзеркала чистої води.

В угіддях господарства досить значна чисельність бекаса, дупеля, деркача. Однак через посушливу погоду і пересихання заплавної водойми до сезону полювання вони відкочовують у більш обводнені місця й мисливсько-господарське значення їх невелике.

Рис. 4.6. Лебеді

Рис. 4.7. Качка

По даним егерської служби в межах господарства облікована різноманітна мисливська фауна. Її видовий і кількісний склад наводиться в таблиці 3.1.

На території господарства егерською службою проведено облік борової і водоплавної дичі, та облік копитних, крупних хижаків і зайців. При обліку останніх використовувались метод двократного огляду, шумового прогону. Дані зведено у таблицю 4.1.

Таблиця 4.1

Облік основних видів мисливської фауни господарства

Мисливська фауна	Один. виміру	К– ть на один. виміру
Лось	особин	15
Козуля	особин	95
Кабан	особин	17
Заєць– русак	особин	206
Лисиця	особин	15
Єнотоподібна собака	особин	3
Вовк	особин	2
Куниця	особин	12
Борсук	особин	7
Видра	особин	11
Сіра куріпка	особин	120
Голуби	особин	580
Перепел	особин	4500
Кулики	особин	19000
Качки	особин	8320
Лиски	особин	1450
Гуси	особин	–
Лебеді	особин	–

Аналізуючи дані фактичної наявності мисливської фауни, перспектив примноження поголів'я диких тварин в зв'язку з інтенсифікацією біотехнічних та інших мисливськогосподарських заходів, кормової бази – в господарстві визначені основні види мисливських тварин: лось, козуля, кабан, заєць– русак.

Таблиця 4.2

Основні види мисливської фауни	площа угідь, тис.га	У тому числі по категоріям цінності (класам бонітету)					Середня категорія цінності (середній клас початкового бонітету)
		1	2	3	4	5	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Лось	2.98	1.13	1.02	0.74	0.09	–	1.93
Кабан	6.63	–	3.72	0.45	2.46	–	2.81
Козуля	7.2	0.1	4.22	1.76	1.21	–	2.58
Заяць–русак	10.17	0.02	8.43	0.34	1.38	–	2.3

Аналізуючи акти обліку чисельності мисливських тварин методом прогону на пробних площах в мисливському господарстві ТОВ «Каштан» по панівним породам бачим наступні тенденції (діаграма 4.2-4.5).

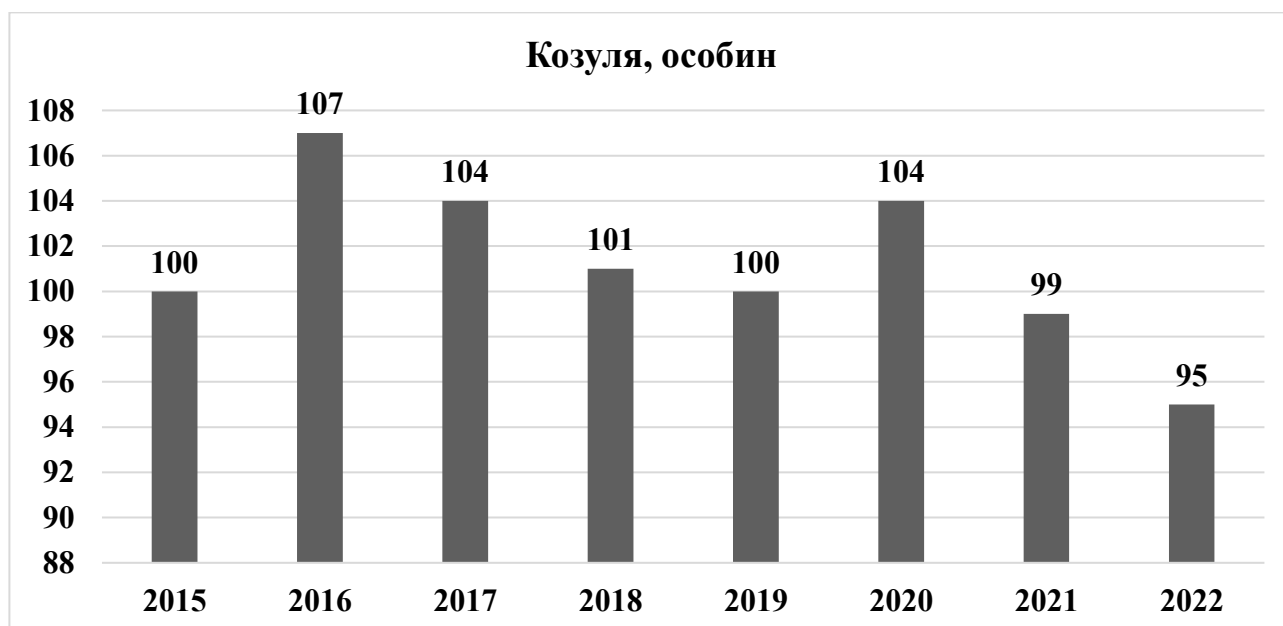

Рис. 4.8. Чисельність козулі за роками, особин

Аналізуючи чисельність особин Козулі за роками, бачимо що у 2016 році їх кількість була найбільшою. Зменшення їх кількості може бути спричинено різними факторами, в тому числі браконьєрством.

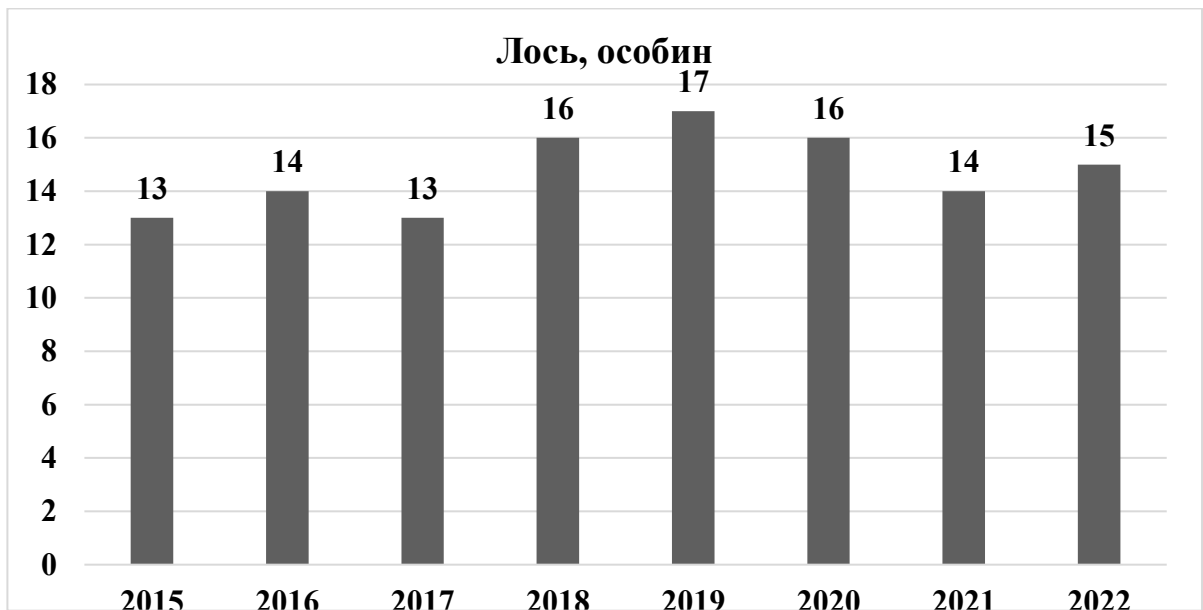

Рис. 4.9. Чисельність лося за роками, особин

Аналізуючи чисельність особин Лося за роками, бачимо що у 2019 році їх кількість була найбільшою. Проте кількість особин не значно відрізняється по роках.

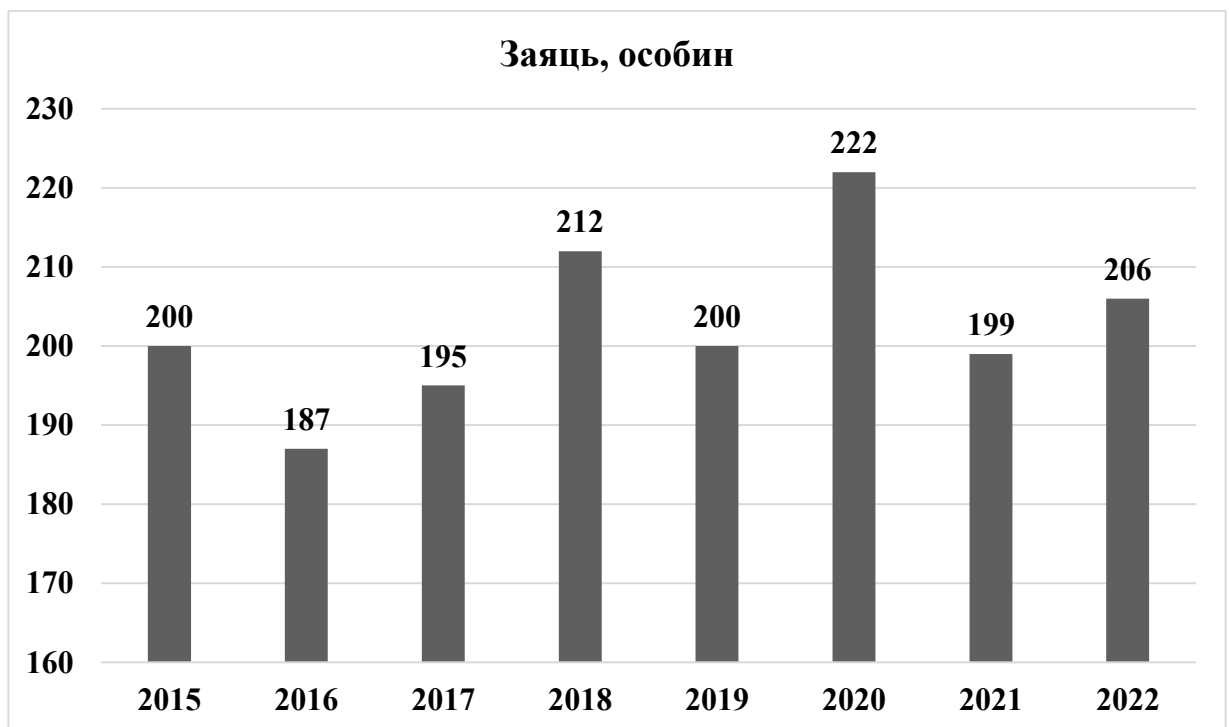

Рис. 4.10. Чисельність зайця за роками, особин

Аналізуючи чисельність особин Зайця за роками, бачимо що у 2020 році їх кількість була найбільшою. Проте аналізуючи оптимальну ємність господарства кількість їх значно нижча.

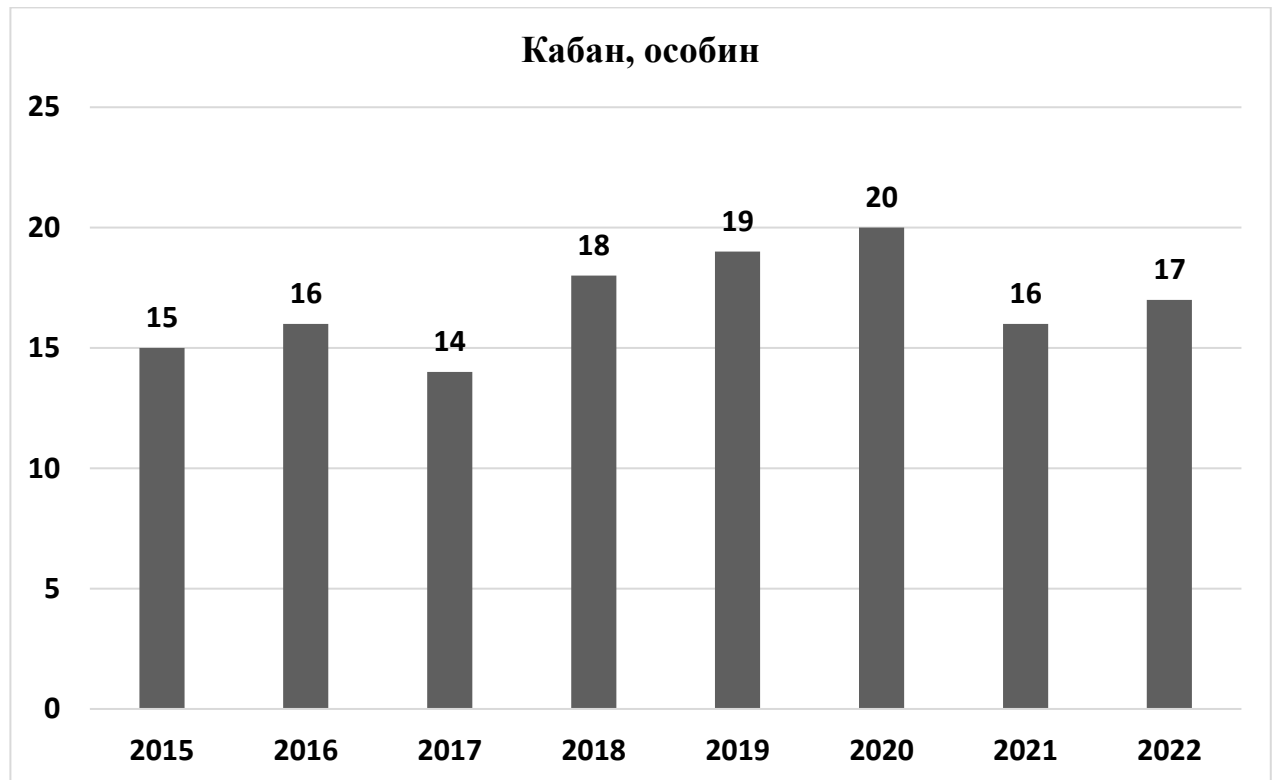

Рис. 4.11. Чисельність кабана за роками, особин

Аналізуючи чисельність особин Кабан за роками, бачимо що у 2020 році їх кількість була найбільшою. Зменшення їх кількості може бути спричинено різними факторами, в тому числі браконьєрством.

Оптимальна ємність господарства складається з сумарної оптимальної чисельності основних видів тварин на території господарства. Загальна оптимальна чисельність кожного із видів тварин визначається шляхом множення оптимальної щільності особин відповідного виду тварин (голів на 1000 га) згідно середнього бонітету на площу, придатних для цього мисливського виду тварин, угідь (тис. га).

Розрахунок оптимальної і мінімальної ємності господарства наводиться в табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Оптимальна і мінімальна ємність господарства

Основні види мисливської фауни	площа придатних угідь, тис.га	середній бонітет	оптимальна щільність	оптимальна ємність	мінімальна щільність	мінімальна чисельність, з якої дозволяється відстріл	допустимі норми відстрілу при мінімальній щільності
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
Лось	2.98	2.4	5.7	17	2.3	7	10%
Кабан	6.63	3.2	3.6	24	3.0	20	20%
Козуля	7.2	3.4	14	101	8.5	61	10%
Заяць–русак	10.17	2.5	41	417	15.0	153	15%

З огляду на фактичну чисельність фауни та оптимальну ємність господарства видно, що в період з 2015 – 2022 року кількість особин кабана не досягла оптимального значення; кількість особин заяця-русака не досягла оптимального значення; кількість особин лося і козулі трималась в межах оптимальної.

4.2. Біотехнічні заходи у ТОВ «Кашатн»

4.2.1. Підгодівля мисливських тварин.

Дикі тварини в зимовий період потребують не тільки властиві їм природні корми, а й мінеральні солі. Тому проектом передбачається мінеральна підгодівля основних видів звірів.

Для диких копитних і зайця–русака запроектовані солонці із розрахунку: по одному солонцю на 10 козуль, 5 кабанів і лосів, 20 зайців. Підгодівля кухонною сіллю являється обов'язковим заходом при веденні господарства. Річна витрата солі на один солонець: для лося складає 30 кг, для козулі, кабана – 20 кг, зайця – 4 кг.

Для зайця– русака рекомендується влаштовувати наступні типи солонців: в розщеп пеньків, в пеньку, кілках, колоді, в зрубаний для підгодівлі осичині. Вони розташовуються на узліссі, серед чагарників.

Солонці для козулі і кабана намічається поєднувати з годівницями і підгодівельними майданчиками.

Для запобігання розмиву солі дощем, треба застосовувати навіси з очерету, рогози, інших матеріалів.

Підгодівлею мисливських звірів і птахів прийнято називати викладання різних кормів у мисливських угіддях для компенсації недостачих природних кормів.

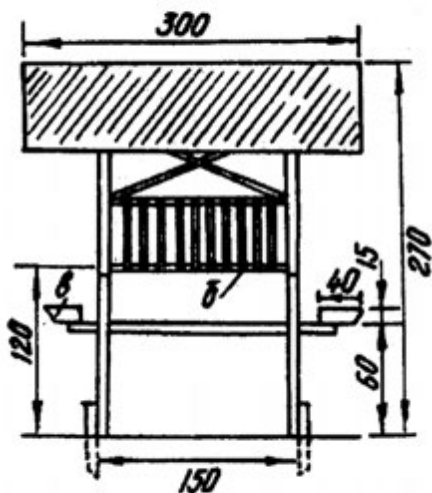
На підприємстві підгодівлю диких тварин проводять не круглий рік, а лише в періоди недостачі кормів, в місцях життя мисливської фауни. Такими періодами частіше всього бувають: термін браку кормів і труднодоступності до кормів взимку, час відгодівлі молодняку, коли дорослим тваринам тяжко отримувати велику кількість кормів, час повені та інших стихійних лих, коли звірі та птахи не рідко позбавляються не тільки своїх сховищ, але і кормів.

Тривалість сезону підгодівлі диких тварин залежить від термінів замерзання верхнього шару ґрунту, устанавлення значного снігового покриву, протяжності зими та інших факторів і може в Україні коливатися від 70 до 120 днів. В середньому для умов Чернігівської області вона визначена користувачем мисливських угідь – 100 днів.

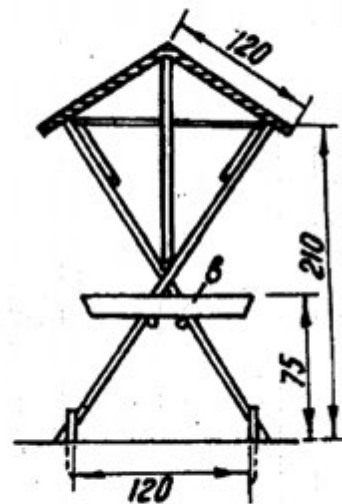
При визначенні інтенсивності і характеру підгодівлі диких тварин урахувалась поживність кормів по кормових одиницях, виходячи із добової норми. Її можна змінювати в залежності від ряду факторів: природної кормової цінності угідь, загальної чисельності мисливських звірів і птахів, їх щільності на одиницю площі угідь, суворості зими тощо.

Годівниці для підгодівлі копитних:

1. Оленів

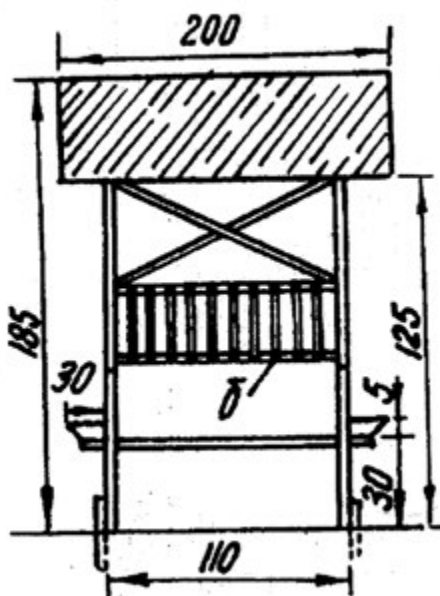

б. Ясла для сіна

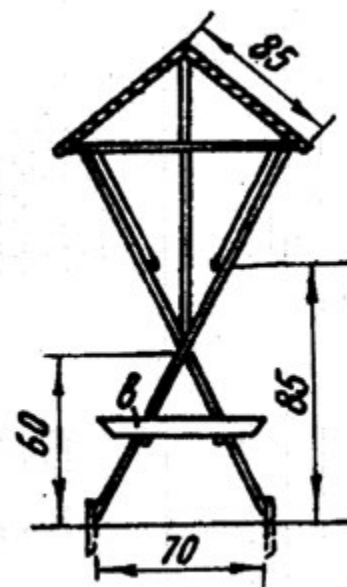

в. Лотки для коренеплодів

Рис. 4.12. Годівниці для підгодівлі оленів

б. Ясла для сіна

в. Лотки для коренеплодів

Рис. 4.13. Годівниці для підгодівлі козуль

В мисливських угіддях з великою чисельністю поголів'я оленів доцільно створювати солонці у високих пнях, які виглядають в лісі природно і тварини охоче їх відвідують. Для цього у тонких порожнистих хвойних або листяних дерев (ялини, ялиці, липи, осики і ін.) відпилюють частину стовбура на висоті 150—200 см, щоб отримати високий пеня. Цей порожнистий пеня до висоти 20 см над землею через верх наповнюють чистою глиною, добре утрамбовують її, щоб через пеня сіль не йшла в землю. Потім пеня до вершу заповнюють повареною сіллю крупного помелу або червоною сіллю, яка поступово просочується через пеня. Крупна дичина охоче приходить до таких солонців. З часом тварини злизують і обгризають весь пеня солонцю.

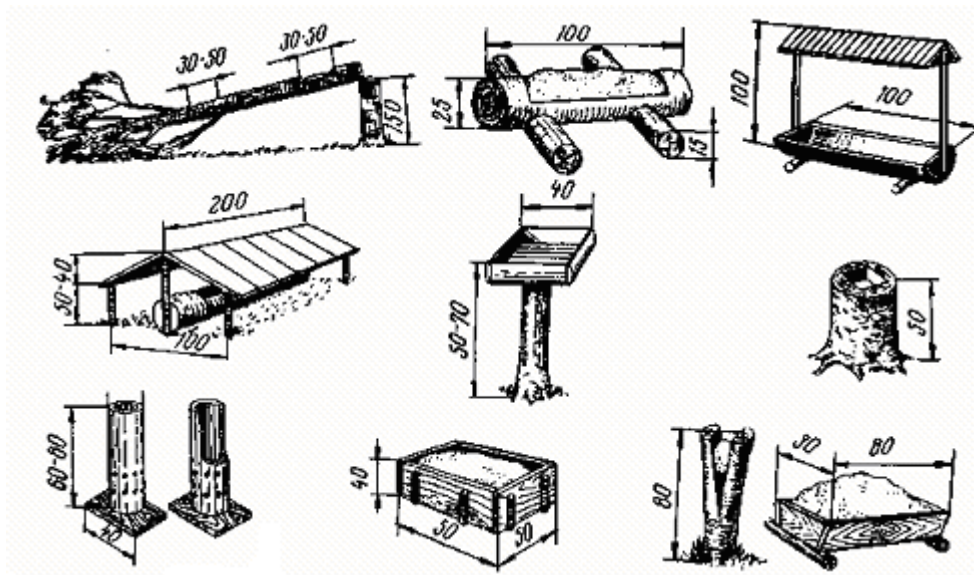

Рис. 4.14. Типи солонців

4.2.2. Підгодівля лося

Підгодівля лосів сприяє збільшенню чисельності цих тварин. Оскільки лосі вельми неохоче їдять сіно і силос, підгодівля їх здійснюється за рахунок підрубки осичин. Рубати осичини треба по 6–8 штук в одному місці. Деревя, які підлягають вирубці, потрібно намітити влітку і зняти з них кору на висоті до 1 м, шириною 1–8 см, що сприяє збагаченню кори поживними речовинами. Осичини слід пиляти на висоті 1,0–1,5 м від землі так, щоб при падінні дерева його

стовбур залишався зв'язаним з пеньком, і повалене дерево лягло, спираючись на гілки крони. Тут же потрібно проводити й мінеральну підгодівлю лосів.

Треба підрубувати приблизно 4–5 куб. м осичини для одного лося на весь період зимової підгодівлі. Загальний (щорічний) обсяг підрублених дерев осики на протязі ревізійного періоду складає від 25 до 85 куб. м на рік (в залежності від чисельності лося). Рубку дерев потрібно проводити в заздалегідь намічених і погоджених з лісництвами місцях.

4.2.3. Підгодівля козулі

Враховуючи, що вказаному виду притаманна значна осілість та незначний розмір індивідуальної ділянки, зберегти козулю та утримати її в своїх угіддях можна створенням кормових полів за схемою, яка зараз широко запроваджена у багатьох господарствах (таблиця 4.4).

Таблиця 4.4

Схема зеленого конвеєру для козулі

Культури	Термін сівби	Норма висіву насіння з внесенням добрив, ц/га			Термін згодовування		Врожай, ц/га
		насін-ня	супер-фосфат	калійна сіль	початок	кінець	
<i>Озиме жито</i>	Посів минулого року	3,0	1,5	2,0	Після танення снігу	5-10 квітня	80-100
<i>Озима пшениця</i>		3,5	1,5	2,0		5-10 квітня	80-100
<i>Багаторічні трави</i>		-	-	-	1-5 червня	1-5 липня	90-100
<i>Бобово-злакові:</i> <i>1-а сівба</i>	до 15 квітня з 25 травня	-	-	-	5 липня	20 липня	100-110
<i>2-а сівба</i>		-	-	-	15 липня	31 липня	100-110
<i>3-я сівба</i>		-	-	-	1 серпня	15 серпня	100-110
<i>Поукосні посіви віко-вівсяної суміші</i>	15-25 квітня	2,5	1,5	2,0	червень	вересень	100-120
<i>Люпин після збирання озимих</i>	15-25 квітня	1,5	2,5	1,5			100-120
<i>Багаторічні трави</i>	-	-	-	-	25 червня	вересень	100-120
<i>Кормові коренеплоди</i>	Кінець квітня	-	-	-	вересень	жовтень	200-250
<i>Кормова капуста</i>	Квітень	0,005	2,0	1,0	жовтень	листопад	400-500

Норма підгодівлі козулі: сіно – 10 кг, кормові пучки – 20 шт., зерновідходи – 15 кг, силос – 10 кг, кукурудза в початках – 20 кг, коренеплоди – 30 кг на одну голову за сезон підгодівлі.

Рис. 4.14. Підгодівельні майданчики в зимовий період

4.2.4. Підгодівля кабана

Для утримання кабанів від міграцій слід починати викладку качанів кукурудзи та віниччя сорго ще до початку зими. Краще це робити перед періодом гону - в кінці жовтня.

Норма підкормки кабана: зерновідходи – 30 кг, силос – 40 кг, кукурудза у початках – 80 кг, коренеплоди – 100 кг на одну голову за сезон підгодівлі.

Рис. 4.15. Підготовка до годівлі

4.2.5. Підгодівля зайця–русака

В умовах Полісся заєць-русак починає систематично користуватися підгодівлею з випаданням снігу, тобто з кінця листопаду - початку грудня. Краще всього тварини поїдають сіно з тимофіївки і конюшини, висушений топінамбур (стебла і листя), капусту, березові віники зимової заготівлі. Ці корми можна вважати основними. Окрім них русаки використовують овес, листяні віники літньої заготівлі, брукву, ялівець. Для зимової підгодівлі зайця-русака можливо використовувати кормові поля з озимим житом, нескошеними ділянками сіяних трав.

Норма підгодівлі зайця–русака: сіно – 1 кг, силос – 2 кг, снопики зернові – 5 шт., кукурудза у початках – 2 кг, коренеплоди – 2 кг на одну особину за сезон підгодівлі.

Рис. 4.16. Заготівля сіна для підгодівлі в зимовий період

4.2.6. Розрахунок загальної річної кількості біотехнічного обладнання

Для розрахунку потреби у біотехнічному обладнанні потрібно врахувати орієнтовні нормативи проектування біотехнічних споруд. Дані представлено у таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Нормативи проектування біотехнічних споруд

види мисливської фауни	сховища	годівниці, навіси	підгодівельні майданчики	солониці
Лось	–	–	–	2 на 10 особ
Кабан	–	–	1 на 5 особ	1 на 5 особ
Козуля	1 на 10 особ	–	1 на 10 особ	1 на 10 особ
Заяць– русак	–	–	1 на 20 особ	1 на 20 особ

Враховуючи середню чисельність мисливських тварин можна вирахувати потребу у біотехнічному обладнанні. Зведені дані описано у таблиці 4.5.

Таблиця 4.5

Потреби у біотехнічному обладнанні ТОВ «Каштан»

види мисливської фауни	середня чисельність	сховища	годівниці, навіси	підгодівельні майданчики	солониці
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Лось	15	–	–	–	–
Кабан	17	–	–	3– 4	3– 4
Козуля	101	1– 3	9– 11	–	9– 11
Заяць– русак	203	–	–	9– 12	9– 12

4.3. Ветеринарно– санітарні та профілактичні заходи

Інфекційні та інвазійні захворювання тварин і птахів розрізняють як за характером збудників, які їх викликають, так і за видами тварин, які уражаються. Вони також суттєво відрізняються за перебігом хвороб та за величиною збитків які завдаються господарству.

Основою профілактичних заходів у ТОВ «Каштан» є дегельмінтизація, як кормів, так і тварин, а також селекційний відстріл хворих тварин. Дегельмінтизація місць підгодування проводиться двічі на рік: за 1– 2 тижні до початку зимової підгодівлі та через 1– 2 тижні після її закінчення.

В зв'язку з цим, годівниці та солонці обробляють 40% розчином фомаліну чи хлорного вапна, а всі залишки кормів та екскременти на підгодівельних майданчиках закопують.

Для дегельмінтизації тварин викладають разом з кормами сіно. Віники з гілок дерев змочують екстрактом папороті. Паралельно вводять в підгодівлю товчену кору осики.

Для кабанів розкидають жолуді, змочені екстрактом піперазину на олії з розрахунку 0,2 гр. на 1 голову.

Ветеринарно– профілактичні заходи в угіддях господарства спрямовані на те, щоб запобігти занесенню збудників інфекційних та інвазійних захворювань в середовище диких тварин, а також на виконання вимог відносно утримання кормів та годування диких тварин, на отримання здорового приплоду і скорочення смертності дичини.

В мисливському господарстві проводяться наступні санітарно профілактичні заходи:

- дотримання охоронно– карантинного режиму з метою запобігання занесення інфекційних захворювань в середовище диких тварин з сільських ферм;
- підтримання керівником господарства постійних зв'язків з спеціалістами ветеринарно– зоотехнічної служби для отримання своєчасної інформації про епізоотичний стан тваринницьких ферм;
- карантин на протязі 30 діб всіх тварин, що поступають в господарство;
- недопущення перенаселення угідь дичиною, регулювання чисельності відловом або відстрілом;
- систематичне проведення спостережень і обстежень диких тварин в вольєрах та на підгодівельних майданчиках;
- здійснення ветеринарно– санітарної експертизи туш та внутрішніх органів відстріляних тварин;
- закопування або спалювання трупів диких тварин після обстеження в лабораторії;
- влаштування з метою розосередження тварин в угіддях достатньої кількості підгодівельних майданчиків на значних відстанях один від одного, подалі від магістральних доріг і населених пунктів;
- постійний контроль викладки кормів та їх якості, забезпеченості тварин водопоями, разом з кормами викладати лікувальні та профілактичні препарати.

4.4. Охорона мисливських угідь

Для охорони мисливських угідь господарства ТОВ «Каштан» територію розділено на єгерські обходи. Також для забезпечення ефективної охорони залучено державну лісову охорону, службу держрибнагляду, міліцію, та місцеве населення.

Для боротьби з браконьєрством у господарстві іноді забороняють проїзд транспорту.

В період масової появи молодняка заборонені будь які сільсько– і лісогосподарські заходи.

Рис. 4.18. Мисливська вежа

4.5. Мисливська оптимізація лісо- та сільськогосподарських робіт у мисливських угіддях

Використання мисливських угідь тісно пов'язане з процесами у лісовому та сільськогосподарському виробництві. Території угідь ТОВ «Каштан» знаходяться поблизу сільськогосподарських полів, що може впливати на

майбутню врожайність. Ліси, що входять до складу угідь підлягають рубко, що в свою чергу шкодить лісовій фауні.

Існують два види мисливського впливу виробничі процеси землекористувачів:

- заходи по запобіганню шкоди самим звірям і птахам та умовам їх перебування при проведенні лісо- та сільськогосподарських робіт (суцільні рубки чи рубки догляду, посівні роботи, збирання врожаю, внесення хімічних препаратів або мінеральних добрив тощо);

- додаткові лісо- та сільськогосподарські роботи, які покращують захисні та кормові властивості угідь (створення кормових полів та захисних ремізів, покращення водопостачання угідь, залишення кормових залишків на м'яколистяних лісосіках, на полях після збирання врожаю тощо).

Щоб оптимізувати сільськогосподарські роботи і знизити шкоду при веденні мисливського господарства необхідно:

- створювати штучні кормові поля згідно загальноприйнятих у сільському господарстві технологій;

- дотримуватись на орних землях встановлених правил та норм користування хімікатами та мінеральними добривами, а також спеціальних технологічних прийомів при збиранні врожаю (обладнання машин та агрегатів, які використовуються при польових роботах, приладами, що запобігають загибелі дичини, а також використання безпечних методів збирання сільськогосподарських культур).

До мисливської оптимізації лісогосподарських заходів включаємо:

- впровадження поступових лісовідновлювальних та суцільних санітарних рубок в урочищах, для яких характерна відносно висока чисельність тварин;

- збереження при можливості мозаїчності угідь;

- узгодження з мисливським господарством строків, а також інтенсивності проведення рубок догляду та вибіркового санітарних рубок з метою створення прийнятних умов перебування мисливських тварин на ділянках, де проводяться рубки (заборона проведення рубок в місцях виведення потомства);

- заборона рубок в узліссях завширшки 20 м навколо галявин та біогалявин; не проведення санітарних рубок і рубок догляду на зовнішніх узліссях лісових урочищ;

- заборона вирубаня підліску, за винятком його омолодження; недопущення вирубування дуплистих дерев;

- підрубка та залишення, в разі необхідності, на лісосіках верби, осики та інших кормових деревних порід, а також порубочних залишків у зимовий період;

- штучне створення кормових полів та захисних ремізів;

- при створенні лісових культур необхідно передбачати введення до їх складу, крім основних лісоутворюючих, чагарникові породи, які будуть сприятливим фактором підвищення кормової ємкості, а також підвищать захищеність штучних насаджень;

- заборона побічних користувань, в першу чергу сінокосіння під час виведення молодняка мисливських тварин.

Висновки до розділу 4.

Аналізуючи облік мисливських тварин, та розрахункові данні їх оптимальної кількості можна прийти до висновку, що їх кількість близька до оптимальної але низька. Значної шкоди господарству завдають хижі тварини та браконьєри.

Умови підприємства сприятливі для існування і розмноження тварин, проте збільшення біотехнічних заходів надасть можливість сприяти збільшенню мисливської фауни.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В господарстві переважають угіддя середньої позитивної якості для ведучих видів мисливської фауни, яка представлена лосем, козулею, кабаном, зайцем– русаком, водно– болотною дичиною.

Досягнення основними видами мисливської фауни оптимальної чисельності являється найбільш важливим завданням мисливського господарства. Для цієї мети в проекті розроблений комплекс заходів, який повинен бути покладений в основу планової діяльності господарства.

До основних з цих заходів відносяться:

1. Ретельна охорона мисливських угідь: запровадження моделі європейського досвіду щодо охорони мисливських угідь, які є прописані організацією СІС;

2. Урегулювання рівня селекційного відстрілу мисливських тварин;

3. Регулярне проведення щорічних обліків мисливської фауни;

4. Підвищення категорії цінності мисливських угідь;

5. Суворе регулювання хижих звірів та птахів;

6. Виділення відтворювальних ділянок господарства та створення належних умов для розмноження та перебування там мисливських звірів і птахів;

7. Використання вольєрів для розведення і збереження популяцій ратичних тварин в зв'язку з військовим станом.

8. В після воєнний час запровадження екотуризму.

9. Переглянути та удосконалити вимоги щодо здійснення біотехнічних заходів.

10. Сприяння підвищенню компетентності та відповідальності серед користувачів природних ресурсів.

11. Заохочення сприйняття населенням стійкого споживчого використання мисливських тварин, як інструменту для їх збереження.

12. Для підвищення економічної складової ведення мисливського господарства враховуючи, що воно приватне, рекомендую організацію трофейного полювання для іноземних мисливців. Враховуючи підвищену

цікавість європейських мисливців до господарств України, це може стати внагоді також для обміну досвідом. Для цього необхідно приділити увагу роботі для розвитку мисливського туризму. Тож в майбутньому потрібно вирішити наступні питання:

- досягнення оптимальної щільності особин лося, на якого може проводитись валютне полювання, та врегулювання статево-вікової структури популяції цих видів;

- забезпечення необхідного рівня професійної роботи єгерської служби під час прийому мисливців-туристів;

- забезпечення необхідної реклами та рівня маркетингу;

- спорудження та упорядкування для мисливців-туристів мисливської бази господарства;

- забезпечення необхідного рівня побутових умов.

Мисливськими трофеями, які підлягають трофейній оцінці є – роги, ікла, черепа, шкіри різних видів мисливських тварин, здобуті в результаті полювання. При прийомі іноземних мисливців трофейне полювання може суттєво покращити річний бюджет господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. Д., Делеган І. В. Мисливствознавство. К.: РН МКВОБ, 1993. 197 с.
2. Булахов В. Л. Позвоночные животные лесных биогеоценозов юго-востока Украины. *Лесоведение*. 1976. № 4. С. 65–74.
3. Булахов В. Л., Пахомов О. Є. Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Ссавці (*Mammalia*). Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2006. 356 с.
4. Гончаренко Г. Є., Совгіра С. В., Шестопад Я. В. Екологія диких тварин: монографія. Умань : Видавець «Сочінський», 2013. 238 с.
5. Гулай В. И. Экологические типы европейской косули в Украине. *Вестник зоологии*. 1992. №1. С. 45–50.
6. Дементьев В.И. Основы охотоведения. М: « Лесная промышленность» . 1976. 230 с.
7. Данилко В. К. Статистика мисливського господарства: стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник ДАСОА*. 2006. № 1. С. 13–18.
8. Данилишин Б. М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. К.: РВПС України. 1999. 716 с.
9. Довідник мисливця і рибалки. К.: Урожай, 1972. С. 40–54.
10. Домніч В. І., Смирнова І. О., Домніч А. В. Зміна чисельності та антропогенне навантаження на оленячих і псових тварин в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів. 2010. Вип. 20.5. С. 8–19.
11. Егоров С. Охотничьи фермы: реальный путь развития малого бизнеса. *Охота : наук.–практ. журнал*. 2008. № 8. С. 2–6.
12. Євтушевський М. Н. Плямистий олень в Україні та за її межами. К. : Видавничий дім «ЕКО-інформ», 2009. 192 с.
13. Елкин К. А. Охотоведческое образование – на уровень новых задач. *Охота и охотничье хозяйство*. 1965. № 2. С. 1–3.

14. Задвернюк А. В. Об учете диких животных в Украине. *Оружие и охота*. №2. 2005. С. 6-10.
15. Карелов А. М., Драган А. В., Никольский А. А. Учебная книга промыслового охотника. Биология промысловых животных и основы охотоведения. М.: Агропромиздат, 1989. 328 с.
16. Козло Г.І. Дикий кабан. Минск, 1978. 223 с.
17. Корнеев О. П. Визначник звірів УРСР. К. : Радянська школа, 1965. 236 с.
18. Крайнев Е. Д. Государственные охотничьи хозяйства. *Охота*. К. : Урожай, 1976. С. 99–104.
19. Кратюк О. Л., Гузій А. І., Власюк В. П., Бездітко Л. В. Характеристика вольєрів для ратичних *Artiodactyla* на території Житомирської області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2018, т. 28, № 2. С. 50–53.
20. Кулих М. М. Практическая охота. М. 1980. 248 с.
21. Ландете-Кастильос Томас. На пути к совместной европейской стратегии менеджмента оленей. *Охота : наук.–практ. журнал*. 2012. № 12. С. 24–28.
22. Лебедева Н. И., Домнич В. И., Вовченко В. Е., Скибин М. Ю. Менеджмент биоразнообразия на о. Бирючий. Київ, 1996. № 2. С. 45-48.
23. Лебедева Н. І. Методи обліку мисливських тварин. Конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 64 с.
24. Мигулін О. О. Визначник звірів України. Харків: ХГУ, 1929. 96 с.
25. Мигулін О. О. Звірі УРСР. К. : АН УРСР, 1938. 426 с.
26. Мисливськогосподарське законодавство України. Посібник. Львів: Сполом, 2005. 336 с.
27. Михайлов Л. Е. Планирование лесного хозяйства. М: Лесная промышленность. 1983. 163 с.
28. Молотков П. И. Повреждение лесов дикими животными и предупредительные мероприятия. *Лесное хозяйство*. 1982. №3. С. 49–50.

29. Новиков Г. А. Биология лесных птиц и зверей. М. : Высшая школа, 1975. 380 с.
30. Новіков Р. А. Про стан ведення мисливського господарства користувачами мисливських угідь України. *Лісовий і мисливський журнал*. 2013. № 3. С. 24–27.
31. **Новіцький Р. О.** Основи мисливствознавства. Навчальний посібник. К.: Артлогос, 2011. 72 с.
32. **Пантах А. В.** Охота и охрана природы. Киев, 1988. 237 с.
33. Підоплічко І. Г. Сучасний характер і походження фауни ссавців УРСР. *Зб. пр. Зоол. музею АН УРСР*. К., 1936. № 18. С. 77–92.
34. Рудишин М. П. Раціональне ведення мисливського господарства. Львів, 1987. 182 с.
35. Русланов Я. А. Основы охотоведения. М. : Изд-во МГУ, 1986. 160 с.
36. Сабанеев Л.П. Охотничьи звери. М., 1988. 114 с.
37. Салганский А. А. Птицы и звери наших лесов. М. : Лесная промышленность, 1963. 399 с.
38. Смаголь В. М. Біологія та етологія мисливських тварин (курс лекцій). К. : Видавничий центр НАУ, 2004. 60 с.
39. Сокур Т. І. Історичні зміни та використання фауни ссавців України. К.: АНУРСР, 1961. 84 с.
40. Стахровский Е. В. Организация охотничьего хозяйства. М.: Агропромиздат, 1985. 159 с.
41. Тимофеева Є. К. Кабан (экология, ресурсы, хозяйственное значение на Северо–Западе СССР). Л.: Изд–во Ленингр. ун–та. 1984. 207 с.
42. Угаров А. В. Охотничье снаряжение А. В. Угаров. М. : Вече, 2007. 320 с.
43. Флинт В. Е., Чугунов Ю. Д., Смирин В. М. Млекопитающие СССР. М.: Мысль, 1970. 437 с.

44. Хоєцький П. Б. До аналізу списку мисливських звірів України. *Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць*. 2010. Вип. 20.9. С. 30–39.

45. Хоєцький П. Б., Новак А. А., Похалюк О. М. Світовий досвід ведення вольєрного мисливського господарства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.3. С.32–37.

46. Хоєцький П.Б. Перспективи ведення мисливського господарства в угіддях ТзОВ «Явір Плюс». *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць*. Львів, 2014. Вип. 24.6. С. 15–19.

47. Царик Й. В. Популяційна екологія. Керування популяціями. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 100 с.

48. Червона книга України. Тваринний світ. К.: Українська енциклопедія. 1994. 464 с.

49. Шадура А. М. Лісівничі основи ведення мисливського господарства на кабана (*Sus scrofa* L.) та козулі (*Capreolu scapreolus* L.) у лісах Східного Полісся України. К.: НАУ. 2005. 130 с.

50. Restoring Ukraine's Natural World: FACE Advocates for a European Approach URL: <https://www.face.eu/2023/10/restoring-ukraines-natural-world-face-advocates-for-a-european-approach/>